

nesouhlas je drazé vykupován otcovým souhlasem. Syn ví, že se nesmí zpronevěřit tomu, z čeho vyšel, ani tomu, k čemu dospěl. Ptá se, odkud pochází „svými atomy“, a ohledává, před čím mu není dovoleno uhnout. Kontakt je zapojen, napětí proudí. V rozdvojené jednotě otce a syna se dovršuje sebepoznání. Tatínek vztáhne jednou bloudivý motiv šíleného stolaře na sebe - i jemu se to rozestoupilo v hlavě - ale také jeho synovi, který hledá „cestu mezi zdravým člověkem a bláznem“. Jsoucí a nepřijatelný stav je rozřít ve dvě, v protiklad, z něhož teprve je možno dosáhnout k přijatelné jednotě. Tatínek si z exotické země přivezl exotické slovo kismet, jen slovo, ale přece se jím bránil, gestem vyrovnání, odevzdání a odkladu. I kismet má svůj protiklad v svobodném rozhodnutí, k němuž míří syn, aniž se však jedno druhým vyvrací: „Ale beru na vědomí, že takto načasované jsou mezosoučty, a se zájmem budu na sobě očekávat jejich rytmus.“ Člověk, na něhož byla vložena tíha rozhodování, zaútočil na krajní mez. Vzbouřil se proti určenosti, hraje

Osebe a zrelativňuje přitom sociální absolutno. Napřáhl se k pravdivé podobě sebe a k pravdivé podobě věcí, jednoho ani druhého se nemůže vzdát. Od stoupíš od pravdy a pobudeš sebe, odstoupíš od sebe a nebudeš už schopen pravdy. Polemika je vedena pro tento čas i pro naplnění lidského života.

Na konci je román jakoby useknut, jako by i ta poslední epizoda byla ukončena před koncem; jako by se naráz začalo znovu zas o něčem jiném. Ale ty dvě britké věty závěru jsou lapidárním posláním. Teprve jím se ospravedlňuje rámcující motiv návštěvy u bratra řidiče i jeho zdůrazňovaný význam; jím teprve se dostalo motivace bratru žijícímu na Slovensku. Vypravěč si k nejmladšímu bratrovi pro něco přijel, asi pro totéž, proč si může přijet i k bratru prostřednímu. Proto si ho ponechává v záloze. Tu možnost přijet a vzít si potřebné nabízí celé velké vyprávěcí pásmo o rodičích a rodině, o rodné vesnici a rodném kraji. Přítomné pásmo poruch přivádí ke konfrontacím s minulostí i k návštěvě, jejíž pravý smysl by bez těchto porovnání nebyl zřejmý. Všechna tři volná a přerušovaná vyprávění jsou tedy pevně a důvodně spjata.

Také „sekyra“¹, která se nad románem od začátku vznášela, našla na jeho předposledním řádku svůj poslední významový ekvivalent. Uzavírá ten láskyplně drsný a oboustranně neúprosný spor syna s otcem i ten spor společenského dosahu v dosažení „původního ostrého vědomí“. Dosud byly také rozděleny v dvojí odhodlání a v dvojí promyšlený a nepředložený čin. Nejsou však od sebe rozloučeny. I tím společenským činem převzal syn nástupnictví po otci.

Ostatně i sloh Vaculíkova románu má shodný protějšek - a proč ne počátek? - v otcovských dopisech a monologích s jejich slovoslednými úchylkami, s důrazy po svém rozestavenými, ve slohu, který je po svém ohebný